

برنامه‌ریزی راهبردی مدیریت یکپارچه شهری در کلان‌شهرهای ایران (مطالعه موردی: کلان‌شهر اهواز)

مجید گودرزی^۱، ماجده عبیات^{۲*}

۱- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

Email: m.goodarzi@scu.ac.ir

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

Email: majede.abiyat@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۲۰

چکیده

یکی از اصلی‌ترین موانع فراروی مدیریت شهری به‌ویژه در کلان‌شهرها، چندپارگی مدیریت شهری در عرصه سیاست‌گذاری، تصمیم‌سازی، برنامه‌ریزی، هدایت و نظارت می‌باشد. کلان‌شهر اهواز نیز از این قاعده مستثنی نیست و وضعیتی چندپاره بر مدیریت شهری حاکم است. با عنایت به این مهم، «برنامه‌ریزی راهبردی مدیریت یکپارچه شهری در کلان‌شهر اهواز» به‌عنوان هدف اصلی تحقیق در نظر گرفته می‌شود. پژوهش حاضر به‌لحاظ هدف، «نظری-کاربردی» و از نظر روش، دارای ماهیت «توصیفی-تحلیلی» می‌باشد. در این مطالعه سعی گردیده ۸۸ عامل تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در اهواز، در قالب ۴ بُعد «اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی»، «اقتصادی»، «محیطی و کالبدی» و «مدیریتی، نهادی و حقوقی» و بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی بررسی شود. به‌منظور وزن‌دهی عوامل داخلی و خارجی، از روش دلفی و برای تحلیل داده‌های پژوهش، جهت‌سنجش اولویت و اهمیت عوامل از مدل SWOT و با بهره‌گیری از نظرات ۱۲۰ نفر از مدیران و کارشناسان باتجربه در حیطه مدیریت شهری استفاده شده است. هم‌چنین، تجزیه و تحلیل کمی داده‌ها از طریق نرم‌افزار EXCEL صورت گرفت. تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که، راهبرد تهاجمی به‌عنوان راهبرد نهایی جهت تحقق مدیریت یکپارچه در شهر اهواز تعیین گردید. در این راهبرد، تمرکز بر نقاط قوت داخلی و استفاده مناسب از فرصت‌های خارجی است. راهبرد تهاجمی (قوت-فرصت)، براساس مجموع امتیاز عوامل داخلی (IFE) و مجموع امتیاز عوامل خارجی (EFE) که به‌ترتیب، (۲/۷۰۱) و (۲/۵۳۱) محاسبه گردید، تعیین شد.

واژگان کلیدی: مدیریت یکپارچه شهری، SWOT، کلان‌شهر اهواز.

بیان مسأله

در حال حاضر، بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی می‌کنند. این میزان، ۵۵ درصد از جمعیت جهان را شامل می‌شود و پیش‌بینی می‌گردد که در سال ۲۰۵۰ به ۶۸ درصد افزایش یابد (UN, 2018: 152). مناطق شهری ایران نیز چنین تحول و دگرگونی را تجربه می‌کنند. هم‌چنین، با در نظر گرفتن توسعه شتابان شهرنشینی در ایران و اقبال گسترده مردم به شهرگرایی که طی آن، تعداد شهرها در دوره پنجاه و پنج ساله (۱۳۹۰-۱۳۳۵) از ۱۹۹ شهر به ۱۳۳۱ شهر رسیده، نسبت جمعیت شهرنشین نیز از ۳۲ درصد به ۷۱ درصد افزایش یافته است. به دنبال افزایش جمعیت شهری و رشد و توسعه روزافزون شهرها، مشکلات فراوانی در کشور ایجاد شده که خود منجر به بروز چالش‌هایی در نظام مدیریتی شهرها شده است (حکمت‌نیا، ۱۴۰۰: ۸۵۸). با گذشت بیش از یک قرن از شکل‌گیری ساختارهای سازمانی نوین در حوزه مدیریت شهری در ایران در کنار سابقه تاریخی کهن آن در کشور، براساس جایگاه حقوقی تعریف‌شده برای شهرداری‌ها در ایران، مدیریت شهری، مدیریتی یکپارچه نیست و اداره‌کنندگان شهر مشتمل بر نمایندگان دولت و مردم هستند. این نوع مدیریت متفرق، سبب دوباره‌کاری، انجام کارهای موازی و بعضاً از بین رفتن سرمایه‌های عمومی، ایجاد تشکیلات عریض و طویل دیوانی، ایجاد اصطکاک و برخورد ادارات، ناهماهنگی در انجام وظایف و عدم مسئولیت‌پذیری می‌گردد (سنائی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۶). مدیریت شهری در ایران، در اختیار ۲۵ ارگان است. ساختار شهری نامناسب، هر روز مسائل پیچیده‌تری را بر مشکلات شهرها می‌افزاید؛ چراکه هر سازمانی با توجه به امکانات و بعد کاری خود، به مسائل شهری نگاه می‌کند و دید جامعی وجود ندارد. این سازمان‌ها نیز ارتباطات زیادی با یکدیگر ندارند و در مسائل شهری باهم مشارکت نمی‌کنند (موسوی و زیاری، ۱۳۹۷: ۹۵). یکی از ایده‌های قابل قبول در جهت مدیریت جامع و برخورد هماهنگ با مسائل و مشکلات مختلف در نظام پیچیده شهری در کشور، مدیریت یکپارچه شهری است که به نظر می‌رسد، الگوی مطلوبی برای سامان دادن به پراکندگی مدیریتی در حوزه شهر است (چاروسایی و ایلانلو، ۱۳۹۹: ۱۲۱)؛ چراکه ساختار مدیریت شهری در ایران، متفرق، ناهماهنگ و چندپاره است و در زمینه برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های شهری، انسجام و یکپارچگی لازم وجود ندارد و سازمان‌های زیادی در اداره شهر درگیر هستند. این امر موجب شده که نظام مدیریتی به‌ویژه در مناطق شهری، نظامی مستقل و یکپارچه نباشد (تقوایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۸۷). شهر اهواز نیز از این قاعده مستثنی نیست و نظام مدیریتی آن، نظامی یکپارچه نیست. این کلان‌شهر، از نظر مدیریتی با چالش‌های زیادی مواجه است و از ناهماهنگی، موازی‌کاری، دوباره‌کاری و تداخل کاری آسیب‌های بسیاری دیده است و ضعف مدیریتی و نظام برنامه‌ریزی آن، سالانه هزینه‌های زیادی را به دلیل ناهماهنگی دستگاه‌های اجرایی، به شهروندان تحمیل می‌کند. فلذا، نیازمند تفکر نظام‌مند و مدیریت کارآمد و یکپارچه است که بتواند بسیاری از مسائل و مشکلات موجود شهر را حل کند و به تبیین جایگاه مدیریت شهری در نهاد مدیریت کلان کشور بپردازد. در این نوشته، به دلیل اهمیت وافر مدیریت شهری در نظم‌بخشی به اوضاع نابسامان شهرها، به بررسی موضوع مدیریت شهری با تأکید بر یکپارچگی در شهر اهواز می‌پردازیم. با عنایت به این مهم، هدف اصلی پژوهش حاضر، «برنامه‌ریزی راهبردی مدیریت یکپارچه شهری در کلان‌شهر اهواز» می‌باشد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

مدیریت یکپارچه شهری، بیانگر نوعی از حکمروایی خوب است که بر کارایی سیستم، مشارکت شهروندان و آماده‌سازی آن‌ها جهت ایفای نقش اساسی در نحوه اداره شهر، ایجاد هماهنگی سازمانی و تمرکزگرایی امور در قالب حکومت محلی (شهرداری و شورای شهر) تأکید می‌کند. این نوع از مدیریت شهری، در کشورهای پیشرفته، منشأ بسیاری از تحولات در توسعه پایدار شهری بوده است. امری که در کشور ما فراموش شده و کم‌تر بدان پرداخته شده است، جز چند ماده و تبصره در قالب برنامه‌های پنج ساله توسعه کشور. در حال حاضر، مدیریت شهری در ایران، مدیریت یکپارچه نیست و در زمینه برنامه‌ریزی و اجرای پروژه‌های شهری، انسجام و یکپارچگی لازم وجود ندارد و سازمان‌های زیادی در اداره شهر درگیر هستند که این امر باعث شده نظام مدیریتی به‌ویژه در مناطق کلان‌شهری، نظامی مستقل و یکپارچه نباشد و سازمان‌های محلی اداره‌کننده مانند شهرداری‌ها و شوراهای هم موفق نباشند (سنائی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۷). ضرورت تحقق مدیریت یکپارچه شهری از این جهت است که در شهرهای بزرگ، سالانه هزینه‌های زیادی به دلیل ناهماهنگی دستگاه‌های اجرایی، به شهروندان تحمیل می‌شود. یکی از نمونه‌های آشکار این ناهماهنگی‌ها، تداخل دو طرح عملیاتی از سوی دو نهاد متفاوت است که این امر منجر به اتلاف مقدار زیادی از منابع ملی و محلی می‌شود (سنائی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۶). در شهر اهواز، در بسیاری از فضاهای شهری، بخش‌های دولتی و خصوصی به جای همکاری در حل مشکلات، به عملکرد جدا از هم گرایش دارند. هر اداره دولتی یا نظام علمی تنها به بخش کوچکی از پیکربندی شهر نظر دارد. مدیریت شهری اهواز، در وضعیت کنونی دچار کمبودهایی است که امر خدمت‌رسانی را به‌عنوان مهم‌ترین وظیفه مدیریت شهری دچار نقص می‌کند. در واقع، مدیریت شهری اهواز با مجموعه گسترده‌ای از وظایف روبه‌رو است که تأثیرات این وظایف را باید فراتر از حوزه‌های شهری اهواز، در قالب منطقه و حتی کل کشور بررسی کرد. از عواملی که در این زمینه می‌توانند نقش مهمی در دستیابی به مدیریت مطلوب شهری در اهواز ایفاء کنند، باید به استقلال عملکردی، سیستم درآمد پایدار، ثبات مدیریت شهری، توانمندی نیروی انسانی، تقویت نهادهای هماهنگ‌کننده سازمان‌ها و ارگان‌های درگیر در مدیریت شهری و بهره‌گیری از مشارکت شهروندان اشاره کرد. چالش‌های مدیریت شهری اهواز در سه سطح محلی، ملی و فراملی طبقه‌بندی می‌شوند که هرکدام از آن‌ها تأثیرات پیچیده‌ای بر فرآیندهای مدیریتی دارند. شهر اهواز به‌عنوان مرکز و بزرگ‌ترین شهر استان خوزستان، برتری خود را بر ساختارهای سیاسی، اداری، اقتصادی و اجتماعی استان گسترش داده است. دستیابی به مدیریت یکپارچه شهری در اهواز به تبعیت از نظام مدیریت شهری در کشور، نیازمند تعریف و تدوین چارچوب‌های قانونی در ساختار کلان کشور و واگذاری اختیارات به مدیریت شهری است. در گام بعدی، بهره‌گیری از مشارکت شهروندان و حرکت به‌سوی مدیریت مشارکتی و استفاده از توان بخش خصوصی در زمینه سرمایه‌گذاری‌های شهری ضروری است. در شهر اهواز به تبعیت از نظام مدیریت شهری کشور، نظام مدیریت شهری و شهرداری، نه تنها به‌عنوان یک سطح و رده قضایی مستقل مدیریتی محسوب نمی‌شود بلکه کاملاً وابسته و تحت نظارت دولت مرکزی و واحدهای تابعه آن می‌باشد. یکی از اهرم‌های اصلی در موفقیت اداره شهرها، هماهنگی میان سازمان‌های ذی‌ربط است.

به عبارت دیگر، تعدد سازمان‌ها و نهادهای اداره‌کننده شهر (کنش گران شهری) و اداره بخش به بخش شهر بدون وجود هماهنگی، موجب سردرگمی و اتلاف منابع شهر و ناموفق بودن اداره آن می‌گردد. کلان‌شهر اهواز، توسط سازمان‌های دولتی و غیردولتی اداره می‌شود که هریک از این سازمان‌ها و نهادهای، قوانین و مقررات خاص خود را دارند. با وجود رشد بی‌رویه شهر اهواز، به جرأت می‌توان گفت که نظام مدیریتی حاکم بر این کلان‌شهر، رشد چندانی ننموده و حتی با افزایش نهادهای متولی امور این شهر، سطح خدمات ارائه‌شده کاهش یافته است. به بیانی بهتر، به نظر می‌رسد کلان‌شهر اهواز، یک شهر تفکیک‌شده به تعدادی قلمرو است (تفرق سیاسی)، که در هر قلمرو نیز نهادهای مختلفی مشغول به فعالیت در زمینه اداره امور شهر هستند (تفرق عملکردی) و این نهادها و سازمان‌ها هیچ‌گونه برنامه‌ریزی، طرح و راهبرد واحدی به عنوان ابزار کار برای انجام وظایف و مسئولیت‌های خود ندارند. در واقع، تداخل مدیریت‌های دیگر در شهر اهواز، استقلال عمل شهرداری را محدود کرده است. به‌طوری‌که نهادها و سازمان‌های مرتبط با مدیریت شهری: فرمانداری، راه و شهرسازی، پست، دارایی، برق، مخابرات، آب و فاضلاب، فرهنگ و ارشاد، بهزیستی، ثبت و اسناد و... در سطح شهر، وظایف خاص خود را در نظام مدیریت شهری برعهده دارند که در هر تصمیمی برای اداره شهر باید به جایگاه و سهم آن‌ها توجه شود. این تعدد مدیریتی در اهواز، تداخل وظایف، موازی‌کاری و تضادهایی را برای مدیریت اصلی شهر یعنی شهرداری ایجاد کرده و استقلال آن را محدود ساخته است.

با توجه به مطالب فوق‌الذکر، پژوهش حاضر در پی پاسخ‌گویی به دو سؤال ذیل می‌باشد:

- ۱- عوامل مؤثر بر مدیریت یکپارچه شهری در کلان‌شهر اهواز کدامند؟
- ۲- راهبردهای مناسب جهت تحقق مدیریت یکپارچه شهری در کلان‌شهر اهواز کدامند؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، «نظری- کاربردی» و از نظر روش مطالعه، دارای ماهیت «توصیفی- تحلیلی» می‌باشد. جهت گردآوری داده‌های بخش توصیفی از اسناد و مراجع معتبر کتابخانه‌ای و برای دست‌یابی به داده‌های بخش تحلیلی از روش میدانی (پیمایشی) و نیز ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش، مدیران و کارشناسان باتجربه در حیطه مدیریت شهری می‌باشند. حجم نمونه از طریق روش دلفی برآورد شده است. لازم به ذکر است، روش دلفی، یکی از مدل‌های اجماع در تصمیم‌گیری گروهی می‌باشد که به منظور مشخص ساختن میزان اهمیت متغیری بر متغیر دیگر نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد. بدین‌منظور، پس از مشخص ساختن متغیرها، از متخصصین و آگاهان به مسأله تحقیق خواسته می‌شود که میزان اهمیت هر متغیر را مشخص نمایند. در مورد تعداد متخصصین نیز باید اذعان نمود که، هیچ قانون قوی و صریحی در مورد نحوه انتخاب و تعداد متخصصین وجود ندارد و تعداد آن‌ها وابسته به فاکتورهای تحقیق هم‌چون دامنه مسأله، زمان جمع‌آوری داده‌ها و منابع در دسترس می‌باشد. اما به‌طور کلی، در مقالات معمولاً ۱۵-۱۰ نفر کافی است؛ چراکه افزون بر آن نتایج یکی می‌گردد (Windle, 2004: 47). بدین ترتیب، جهت انجام پژوهش، به تعداد ۱۲۰ پرسش‌نامه (به تفکیک مناطق هشت‌گانه کلان‌شهر اهواز) توزیع شد. در جدول ۱، تعداد و درصد پرسش‌نامه‌های توزیع‌شده در سطح منطقه مورد مطالعه آمده است.

جدول ۱- تعداد و درصد پرسش‌نامه‌های توزیع‌شده در سطح منطقه مورد مطالعه

منطقه	یک	دو	سه	چهار	پنج	شش	هفت	هشت	مجموع
تعداد	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۲۰
درصد	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۲/۵	۱۰۰

در این مطالعه سعی گردیده ۸۸ عامل «۴۴ عامل داخلی (۲۲ عامل به عنوان نقاط قوت و ۲۲ عامل به عنوان نقاط ضعف) و ۴۴ عامل خارجی (۲۲ عامل به عنوان فرصت و ۲۲ عامل به عنوان تهدید)» تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در اهواز، در قالب ۴ بُعد «اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی»، «اقتصادی»، «محیطی و کالبدی» و «مدیریتی، نهادی و حقوقی» بررسی شود. به منظور وزن دهی عوامل داخلی و خارجی، از روش دلفی و برای تحلیل داده های پژوهش، جهت سنجش اولویت و اهمیت عوامل داخلی و خارجی، از مدل SWOT استفاده شده است. هم چنین، تجزیه و تحلیل کمی داده ها از طریق نرم افزار EXCEL صورت گرفت.

پیشینه تحقیق

الف) مطالعات خارجی

- چاکرابارتی (۲۰۰۱)، مقاله ای با عنوان «مدیریت یکپارچه شهری: مفاهیم، اصول، فنون و آموزش» به رشته تحریر درآورده است. نتایج پژوهش بیان می دارد که، مدیریت یکپارچه شهری، نگرشی نظام مند در راستای پاسخ گویی اجتماعی، انعطاف پذیری و کارآمد نمودن نظام مدیریت شهری است که توان حل مسائل و مشکلات شهری را با استفاده از روش های مدیریتی دارا می باشد.

- واندلر (۲۰۰۸)، مقاله ای با عنوان «رویکردهای یکپارچه به طراحی و برنامه ریزی شهری» به رشته تحریر درآورده است. نتایج پژوهش بیان می دارد که، مدیریت یکپارچه شهری، مدیریتی هماهنگ در راستای چگونگی مصرف منابع طبیعی به منظور پایداری شهر در یک چهارچوب هماهنگ جهت کاهش هزینه های جاری، ایجاد فضاهای شهری و تحرک اجتماعی می باشد. واندلر، با ترکیب مدل های مختلف، سه مدل نهایی: ۱- درون شهری؛ ۲- شهر چند جزئی؛ ۳- شهر فیبری (رشته ای) را ارائه کرد.

- کلاسون (۲۰۰۹)، مقاله ای با عنوان «نظام مدیریت یکپارچه شهری با تأکید بر مدیریت پایدار در شهرهای اروپایی» به رشته تحریر درآورده است. نتایج پژوهش بیان می دارد که، مدیریت یکپارچه شهری، در پنج مرحله محقق می گردد: ۱- تعیین وضعیت فعلی؛ ۲- تعیین جایگاه مطلوب؛ ۳- ایجاد کمیته سیاسی؛ ۴- اجراء و نظارت؛ ۵- گزارش و ارزیابی. - شودلر (۲۰۱۱)، مقاله ای با عنوان «حکروایی و مدیریت یکپارچه شهری» به رشته تحریر درآورده است. نتایج پژوهش بیان می دارد که، چگونگی پاسخ گویی به نا همخوانی های فضایی و اجتماعی و تثبیت و دستیابی به رشد اقتصاد محلی، جامعیت درون بخشی و بین المللی و فرصت های شغلی جدید با رویکرد حکمروایی و مدیریت یکپارچه شهری، مستلزم تغییرات در فعالیت و تنظیمات وزارت خانه است. رهیافت حکمروایی و مدیریت یکپارچه شهری، به همکاری میان سیاست ها تأکید می کند؛ فلذا کار مشترک در میان بخش های مختلف را در بر می گیرد. این امر هم به یکپارچگی افقی و هم به یکپارچگی عمودی اشاره دارد. هم چنین، نمی توان رابطه یکسانی میان مشکلات و ابزار حل

آن یافت و یک نسخه عمومی نوشت. در پروژه‌های یکپارچه‌سازی، ابزارهایی که متوجه همه حوزه‌ها شوند، می‌بایست دربرگیرنده: ۱- مشارکت عمومی؛ ۲- تنظیمات سازمانی و سیاسی؛ ۳- ایجاد ظرفیت باشند.

ب) مطالعات داخلی

- سرور و همکاران (۱۳۹۶)، مقاله‌ای با عنوان «واکاوای عوامل مؤثر بر تحقق‌پذیری مدیریت یکپارچه شهری در کلان‌شهر تهران» به رشته تحریر درآورده‌اند. نتایج پژوهش بیان می‌دارد که، مؤلفه‌های بسترهای قانونی، ضعف زیرساخت‌های اطلاعاتی، هم‌پوشانی وظایف سازمانی در ارگان‌های مختلف مربوط به مدیریت شهری، عدم تدقیق جایگاه نظام مدیریت شهری نزد سازمان‌های ذی‌مدخل هم‌سطح و تعدد نگرش‌ها و دیدگاه‌های سیاسی، به‌عنوان تأثیرگذارترین عوامل در تحقق‌پذیری مدیریت یکپارچه کلان‌شهر تهران شناسایی شدند.

- حاجی‌لو و همکاران (۱۳۹۷)، مقاله‌ای با عنوان «تحلیلی بر عوامل مؤثر بر نظام مدیریت شهری کلان‌شهر تهران در راستای مدیریت یکپارچه شهری» به رشته تحریر درآورده‌اند. نتایج پژوهش بیان می‌دارد که، براساس مدل مفهومی و تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر ساختار مدیریت شهری، آنچه حائز اهمیت است، نقش کلیدی مشارکت شهروندان در مدیریت یکپارچه شهری می‌باشد. هم‌چنین، با توجه به نتایج جدول SWOT برای شهر تهران، راهبردهایی نظیر اجماع مسئولان محلی در کلیت لزوم توسعه شهری و ضرورت هماهنگی بین سازمانی، قانون‌مداری سازمان‌ها و ممانعت از دخالت گروه‌های غیرمرتبط در وظایف آنان (در سطح ملی و محلی)، الزام به رعایت قوانین و هم‌چنین تغییر آن با توجه به نیازهای روز، پذیرش شمول مردم و فرصت‌بخشی به آنان در راستای مشارکت در سرنوشت خود و ایجاد زمینه‌ها و فرصت‌های بیش‌تر جهت استفاده از پتانسیل‌های بخش خصوصی در اجرای امور پیشنهاد می‌گردد.

- صفایی‌پور و همکاران (۱۳۹۹)، مقاله‌ای با عنوان «سنجش و ارزیابی وضعیت مؤلفه‌های مدیریت یکپارچه‌سازی شهری در کلان‌شهر اهواز» به رشته تحریر درآورده‌اند. نتایج پژوهش بیان می‌دارد که، براساس نتایج ضریب همبستگی پیرسون، میان مؤلفه‌های مدیریت یکپارچه شهری، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. در روش PROMETHEE نیز رتبه‌بندی نهادها براساس سه تحلیل خروجی (رتبه‌بندی مثبت، رتبه‌بندی منفی و خروجی خالص) صورت گرفت و وضعیت ابعاد مدیریت یکپارچه شهری به تفکیک نهادها براساس نمره +۱ و -۱ به‌دست آمد. شاخص‌های با نمره +۱ در سطح مناسب و شاخص‌های با نمره -۱ در سطح نامناسب قرار دارند. به‌طورکلی، وضعیت هیچ‌یک از شاخص‌های مدیریت یکپارچه شهری بالاتر از میانگین فرضی نیست و مؤلفه‌های «هماهنگی»، «بسترسازی»، «وحدت فرمان‌دهی»، «حکمرانی خوب»، «تعامل»، «ساختار تشکیلاتی»، «انسجام»، «هم‌پایانی» و «دیدگاه سیستمی» به‌ترتیب در جایگاه اول تا آخر قرار گرفته‌اند.

- تقوایی و همکاران (۱۴۰۱)، مقاله‌ای با عنوان «تحلیلی بر راهبردهای تحقق مدیریت یکپارچه شهری در شهر تهران» به رشته تحریر درآورده‌اند. نتایج پژوهش بیان می‌دارد که، نظام مدیریت شهری در ایران، در اجرای برنامه‌ها و طرح‌ها موفق عمل نکرده و کلان‌شهر تهران نیز به بستر تمرکز امکانات در تمام ابعاد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی تبدیل شده

که این امر موجب تعدد مدیریت در تهران شده است. فلذا، به نظر می‌رسد به کارگیری مدیریت یکپارچه شهری منجر به ایجاد هماهنگی و توازن میان سازمان‌های اجرایی می‌شود.

مبانی نظری تحقیق

مدیریت یکپارچه شهری

مفهوم مدیریت شهری در تعاریف کل‌نگر از مفهوم صرف اداره امور شهر فراتر می‌رود و با ساختارهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی پیوند می‌یابد و نقش فعال‌تری در توسعه شهر پیدا می‌کند. در این نگرش، مدیریت شهری مسئولیتی راهبردی تلقی می‌گردد که ضرورتاً با نتایج و پیامدهای عملیاتی نیز همراه است. فلذا، تعامل آن با حوزه‌های قدرت، سیاست، اجتماع و اقتصاد شهری اجتناب‌ناپذیر می‌شود (عزیزی و پیام، ۱۳۹۸: ۴۷۳).

جدول ۲- مفهوم مدیریت شهری با تأکید بر یکپارچگی

نویسنده	سال	تعریف
چارچیل	۱۹۸۵	با تأکید بر ایده پیچیدگی فزاینده، معتقد است که مدیریت شهری تنها به کنترل سیستم شهر اشاره ندارد، بلکه به روابط رفتاری و فرآیندی فعالان بی‌شمار و تعاملات ساکنان با یکدیگر، با حکومت و با اداره‌کنندگان شهر نیز مربوط است.
بیکر	۱۹۸۹	به دلیل پاسخ ساده‌ای که ساختارهای بخشی به طبیعت بسیار پیچیده شهرهای به سرعت در حال رشد می‌دهند، لازم است مدیریت شهری دید وسیع‌تری نسبت به مسائل داشته باشد.
اشترن	۱۹۹۳	هرگونه مداخله در سیستم مدیریت شهری باید با رویکرد فراگیر و یکپارچه صورت پذیرد. رویکرد مطالعه شهر و سیاست‌گذاری شهری باید منعکس‌کننده تفاوت و تنوع موجود در شهرها باشد.
شایبرجیما	۱۹۹۸	مهم‌ترین وظیفه مدیریت شهری، پاسخ‌گویی اثربخش به مشکلات و مباحث منفرد شهر و تقویت ظرفیت سازمان‌های دولتی و سایر بازیگران به منظور توانمند کردن آن‌ها در انجام وظایف خود در فرآیند مدیریت شهری است.
مک‌گیل	۱۹۹۸	برای تعریف مدیریت شهری باید بدانیم نیروی محرکه شهر چیست، راهی پیدا کنیم که ضمانت کند پیچیدگی سازمانی مدیریت شهری با پیچیدگی مسائل شهری منطبق است و اطمینان حاصل کنیم که میان راهبرد اعلام شده رسمی و لازم‌الاجراء و توانایی مدیریت شهری تطابق وجود دارد.
چاکرabortی	۲۰۰۱	با اتخاذ یک رویکرد مدیریت یکپارچه با اصولی منعطف و در نظر گرفتن نبود اطمینان و پویایی‌های محیط شهری، می‌توان به عدالت در حل و رفع منافع پیچیده و ذی‌نفعان متعدد دست یافت.
استوارت	۲۰۰۵	جهت دستیابی به کارایی، برابری، مشارکت، پاسخ‌گویی مدیران و امنیت شهر در فرآیندهای مدیریت یک شهر، حکمروایی خوب شهری پیشنهاد مناسبی است.
دیگ	۲۰۰۶	مدیریت شهری تلاش برای هماهنگ کردن و یکپارچه کردن اقدامات دولتی و خصوصی برای چیره شدن بر مسائل ساکنان شهرها و ایجاد شهرهای رقابتی‌تر، عادلانه‌تر و پایدارتر است.

مدیریت شهری مدرن عبارت است از فرآیند ایجاد، اجراء، هماهنگی و ارزیابی راهبردهای یکپارچه به کمک مقامات شهری با در نظر گرفتن اهداف عملیاتی بخش خصوصی و منافع شهروندان، در چارچوب سیاستی که در سطوح بالاتر حکومت جهت تحقق توسعه پایدار اقتصادی تدوین می‌گردد.	۲۰۰۶	دیگ به نقل از کلینک و براستا
---	------	------------------------------

مأخذ: خدشاهی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۷

مدل مفهومی مدیریت شهری، متشکل از دو مفهوم «شهر» و «مدیریت» است. شهر، محیط عمل و موضوع مدیریت شهری می‌باشد. پدیده‌ای که مظهر تكثر و در عین حال وحدت و یکپارچگی است. شهر، اگرچه از عناصر و زیرسیستم‌های متعدد و متداخل عملکردی و جغرافیایی شکل گرفته، اما در عین حال برخوردار از روحی جمعی است که وحدت و یکپارچگی اجزاء با یک‌دیگر و با کل را پدید می‌آورد. فلذا، رویکرد یکپارچه به مدیریت شهری را می‌بایست برگرفته از ذات و ماهیت شهر تلقی نمود. براساس این مدل مفهومی، مدیریت شهری عبارت است از: «یک نظام مدیریتی ویژه که در قلمرو جغرافیایی معین به نام شهر مسئولیت بهبود و توسعه عملکردی شهر را برعهده دارد» (رضائی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۰۲).

مفهوم یکپارچگی، همانند بسیاری از مفاهیم دیگر، در سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و مدیریت با تنوع گسترده‌ای از برداشت‌ها همراه بوده است (برک‌پور و اسدی، ۱۴۰۱: ۷۳). در این برداشت‌ها، رویکردهای مرتبط با یکپارچگی، عموماً در پی پاسخ‌گویی به عوامل مؤثر بر عدم یکپارچگی مدیریت شهری بوده‌اند. عواملی نظیر:

۱- تفرق برنامه‌ریزی سیاستی: که به معنای عدم وجود سیاست یکپارچه افقی و عمودی در برنامه‌ریزی شهر است. سیاست یکپارچه افقی؛ یعنی بخش‌هایی مانند محیط‌زیست شهری، حمل‌ونقل شهری، اقتصاد شهری و... در پیوند باهم، راهبرد شهری واحدی را اجراء نمایند. سیاست یکپارچه عمودی؛ یعنی راهبردهای یکپارچه در لایه‌هایی مانند سیاست‌های ملی، منطقه‌ای و محلی. در هر دو حوزه سیاستی افقی و عمودی، راهبردهای هر سطح باید برای سطوح پایین‌دست، چارچوب تصمیم‌گیری مشخصی فراهم کند تا بتوان از نظام برنامه‌ریزی و مدیریتی منسجم صحبت کرد.

۲- تفرق عملکردی: زمانی به وقوع می‌پیوندد که در یک شهر یا قلمرو حکومتی خاص مانند محدوده شهر یا شهرداری، برنامه‌ریزی و ارائه خدمات شهری در مورد کارکردها و وظایفی که ماهیت محلی دارند، بین چند نهاد، سازمان و هیئت تقسیم شده است.

۳- تفرق قلمرویی: که به معنای منطقه‌بندی شهری متفاوت سازمان‌های ذی‌ربط نظیر مناطق شهرداری، سازمان آب، نیرو، مخابرات و... در ارائه خدمات شهری است. خلاء قلمرویی و تداخل قلمرویی، از نشانه‌های تفرق قلمرویی است و به دلیل تعدد سازمان‌های ذی‌ربط مذکور و چگونگی تقسیم وظایف ارائه خدمات شهری میان آن‌ها اتفاق می‌افتد.

۴- تفرق حکومتی- سیاسی: که به معنای وجود تعداد زیادی از قلمروهای حکومتی و مدیریتی مستقل در درون یک منطقه کلان‌شهری عملکردی است، به نحوی که هر قلمرو حکومتی یا مدیریت محلی دارای حق، اختیار و صلاحیت اظهارنظر در بخشی از قلمرو منطقه است و هیچ مرجع حکومتی واحدی برای تصمیم‌گیری و عمل در گستره کل مناطق کلان‌شهری وجود ندارد (خدشاهی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۸-۱۴۷).

منظور از یکپارچگی مدیریت شهری، ایجاد مدیریت واحد نبوده و مفهوم مدیریت واحد با مفهوم یکپارچگی تفاوت‌های ماهوی بسیار داشته و استفاده آن به‌جای هم و یا مترادف باهم از نظر مفهومی و کارکردی هیچ صحیح نمی‌باشد. به‌طوری‌که، در سیستم مدیریت شهری واحد، سازمان‌ها و نهادهای شهری در سطوح محلی، سازمان‌های مستقل و دارای استقلال عملکردی مشخص نیستند، بلکه تابع سازمان‌های دولتی یا عمومی (مانند شهرداری) می‌باشند (حاجی‌لو و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳۸).

مدیریت شهری یکپارچه و هماهنگ به مرکزیت شهرداری و نهادهای ذی‌ربط (اعم از دولتی و عمومی) تحت نظارت و سیاست‌گذاری محلی شورای شهر، الگوی عمومی موردنظر در تدوین وظایف شهرداری‌ها است (آشتیانی عراقی و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۳). مدیریت یکپارچه شهری یعنی یکپارچه کردن وظایف مدیریتی نظیر برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و استفاده از نرم‌افزارهای مناسب به‌منظور حمایت از این یکپارچگی می‌باشد (حبیبی و قانع‌زاده، ۱۴۰۱: ۲۰۹). ابعاد سه‌گانه مدیریت یکپارچه شهری عبارتند از:

- ۱- مدیریت و وظایف اصلی آن: نظیر برنامه‌ریزی شهری، سازمان‌دهی شهری، هدایت و رهبری شهری، نظارت و کنترل شهری و تأمین و تخصیص منابع شهری.
 - ۲- شهر و قلمروهای جغرافیایی آن: نظیر محله، ناحیه، منطقه، شهر و حریم شهر.
 - ۳- شهر و عملکردهای شهری: نظیر سیاست شهری، اقتصاد شهری، اجتماع شهری، فن‌آوری شهری، حقوق و قوانین شهری و محیط شهری (حاجی‌لو و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۳۹).
- یکپارچه‌سازی نظام مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، یکپارچه‌سازی نظام شهری را در ابعاد مختلف به‌دنبال دارد (قالیباف و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۵). شکل ۱، یکپارچگی در نظام مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و نظام شهری را نمایش می‌دهد.

شکل ۱- یکپارچگی در نظام مدیریت و برنامه‌ریزی شهری و نظام شهری

مأخذ: قالیباف و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۶

مدیریت یکپارچه شهری را می‌توان ماحصل ورود رویکرد سیستمی در مباحث مدیریت شهری دانست. تفکر سیستمی به‌عنوان ابزاری برای یکپارچگی و فراهم کردن تصمیم‌گیری اثربخش برای راه‌حل پایدار در جهان پیچیده، توسعه داده شده است و یک ابزار مهم برای برنامه‌ریزی راهبردی و تصمیم‌گیری‌ها دارد (اصلانی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۵۶).

مدیریت یکپارچه شهری، «مدیریت افقی» است نه «مدیریت عمودی»؛ یعنی تمام سازمان‌های درگیر در مدیریت شهری، به‌صورت افقی و هماهنگ در کنار یک‌دیگر قرار دارند. مدیریت یکپارچه درصدد است تا در قالب الگویی مشخص به هماهنگی عناصر دخیل در مدیریت شهری بپردازد و از دوباره‌کاری‌ها و نظام بروکراسی حاکم جلوگیری کند و فرآیند توسعه شهری را سرعت ببخشد (رضائی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۰).

مدیریت یکپارچه شهری، مدیریتی هم‌افزا با حضور تمامی ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان شهری در چارچوب نهادی، سازمانی و قانونی مشخص جهت ارتقاء سطح مدیریت شهری و پایدار نمودن زیست‌پذیری شهرها است (امیر انتخابی و همکاران، ۱۴۰۲: ۵۲). دستیابی به توسعه پایدار شهری قبل از هر چیز مستلزم نظام مدیریت شهری یکپارچه در سطوح مختلف سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، تصمیم‌سازی، تصمیم‌گیری و اجراء می‌باشد، تا از این طریق بتواند اجزاء و عناصر سازنده نظام مدیریت شهری را در ارتباط باهم در نظر بگیرد و از هرگونه عملکرد یک‌جانبه به دور باشد تا قادر به پاسخ‌گویی به نیازهای روزافزون شهرها و حل مسائل و مشکلات آن‌ها باشد (علوی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۴۹).

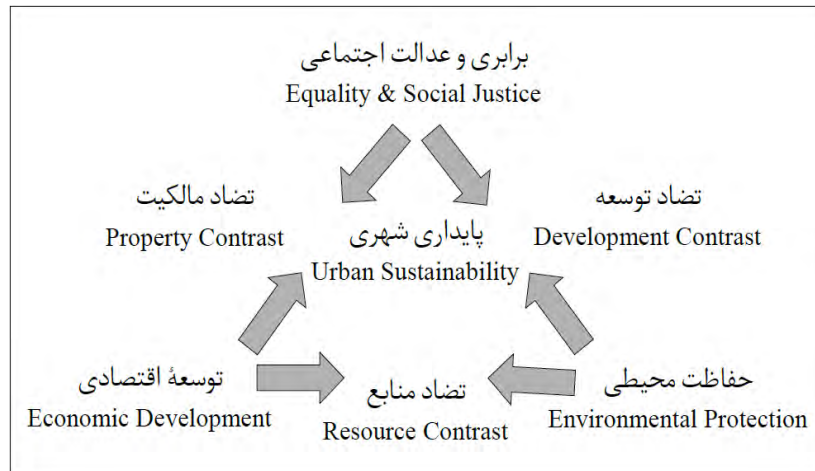
توسعه پایدار شهری

مناسب‌ترین بستر برای تحقق ایده توسعه پایدار، محیط شهر است. مفهوم توسعه پایدار و توسعه پایدار شهری تا آن حد درهم تنیده‌اند که نمی‌توان آن‌ها را جدا از هم در نظر گرفت؛ چراکه این اصول در محیط شهر است که اگر محقق شوند، دستیابی به توسعه پایدار، کامل و همه‌جانبه را امکان‌پذیر خواهد ساخت: «شهرها مکانی مهم جهت آزمودن نظریات گوناگون هستند و گاهی از شهرها به‌عنوان عالی‌ترین خلاقیت انسان یاد می‌شود، تجمع نیازهای عصر حاضر بیش از هر مکان دیگری در شهرها تجلی یافته است. شهرها مهم‌ترین کانون‌های تحقق توسعه پایدار به‌شمار می‌روند». تحقق توسعه پایدار، گامی است در جهت بازیافت کیفیت از دست رفته زندگی شهری که در اثر توسعه‌های ناپایدار حادث شده‌اند (نقی‌زاده و محتشم‌امیری، ۱۳۹۲: ۶-۵).

توسعه شهری پایدار اهمیت بسزایی در دل مفهوم توسعه پایدار دارد (فرهودی و همکاران، ۱۳۹۰: ۹۱). مهم‌ترین دغدغه‌ای که موجبات تعمق جدی صاحب‌نظران و برنامه‌ریزان شهری را به‌سوی مفهوم «توسعه پایدار شهری» جلب نموده، واقعیت رشد شتابان شهرنشینی در جهان امروز و تداوم آن در آینده از یک‌سو و رشد حیرت‌آور و چشم‌گیر کلان‌شهرها به‌ویژه در کشورهای جنوب و پیامدهای زیان‌بار آن برای ساکنان این مناطق می‌باشد. در ترسیم الگوی توسعه پایدار شهری محورهای نظیر پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی- فرهنگی و پایداری زیست‌محیطی نقش راهبردی دارند (کلانتری خلیل‌آباد و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۰۹؛ رهنمایی و پورموسی، ۱۳۸۵: ۱۷۸).

شکل ۲، مدل توسعه پایدار کمپبل «Campbel» را نمایش می‌دهد که تعبیری از عناصر شکل‌دهنده به توسعه پایدار شهری است. در این مدل، توسعه اقتصادی، برابری و عدالت اجتماعی و حفاظت محیطی ابعاد شکل‌دهنده به توسعه پایدار شهری می‌باشد که به‌عنوان نتیجه و برآمدی از عناصر شکل‌دهنده در مرکز مثلث قرار گرفته است و دستیابی

به آن یعنی حاکمیت توسعه اقتصادی، حفاظت محیطی و عدالت اجتماعی پایدار در شهر. در نتیجه پایداری، به بهبود بخشیدن و حفظ هم‌زمان آسایش و رفاه مردم و اکوسیستم بستگی دارد (محمدی ده‌چشمه و حکیم، ۱۳۸۸: ۳۰).

شکل ۲- مدل مثلث (Triangle Model) توسعه پایدار شهری

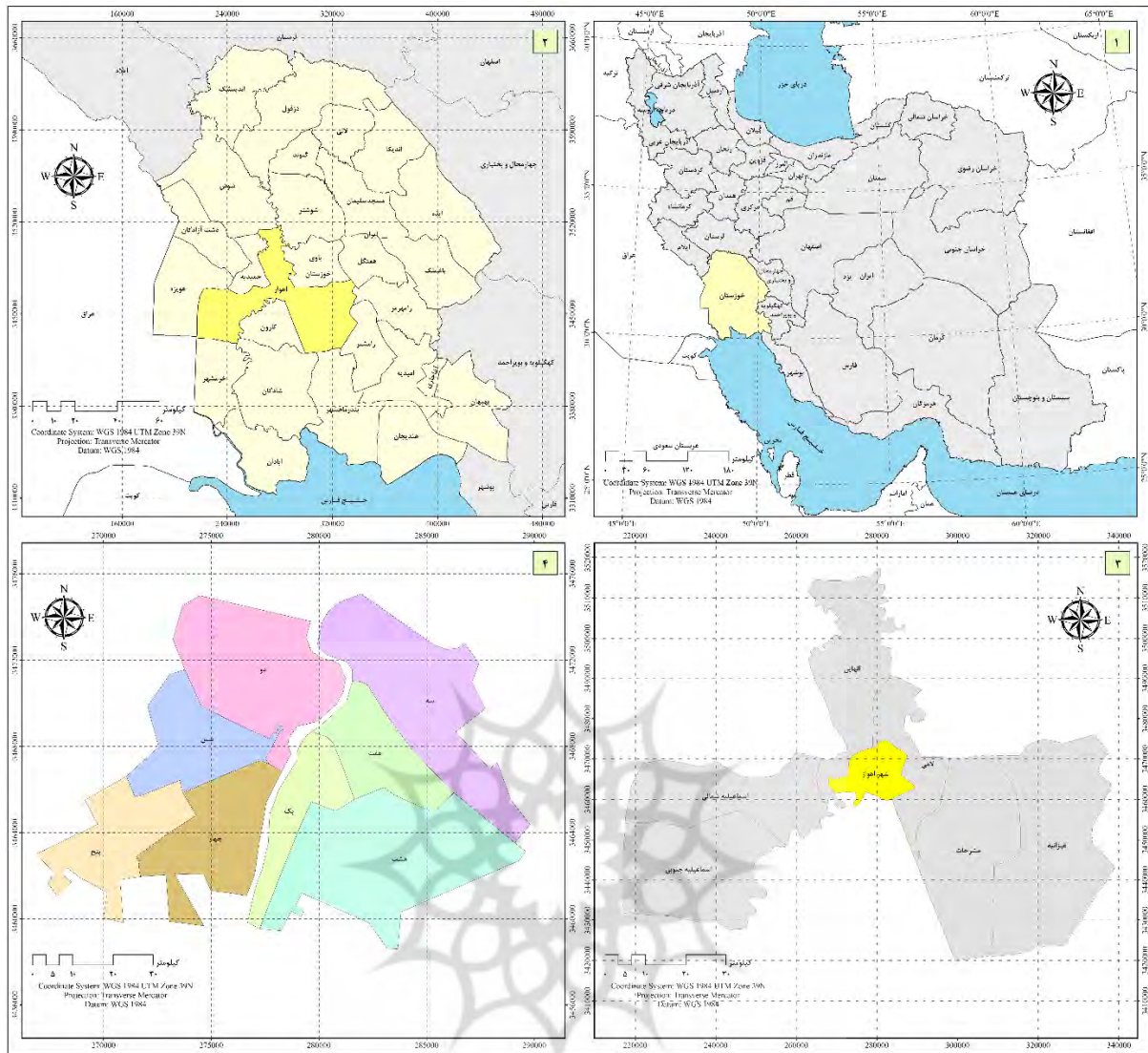
مأخذ: محمدی ده‌چشمه و حکیم، ۱۳۸۸: ۳۰

منطقه مورد مطالعه

اهواز به عنوان یکی از شهرهای بزرگ ایران و مرکز شهرستان اهواز و استان خوزستان به لحاظ موقعیت جغرافیایی در ۳۱ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است و ارتفاع متوسط آن از سطح دریا، ۱۸ متر می‌باشد (آمارنامه کلان‌شهر اهواز، ۱۳۹۵: ۱۰). شهر اهواز با مساحت ۲۲۰ کیلومترمربع دومین شهر وسیع ایران پس از تهران است. وسعت شهر اهواز در محدوده قانونی شهری ۲۲۲ کیلومترمربع، در محدوده خدماتی ۳۰۰ کیلومترمربع و در محدوده استحفاظی ۸۹۵ کیلومترمربع می‌باشد. این شهر دارای ۸ منطقه شهرداری بوده که هریک ۳ یا ۴ ناحیه را شامل می‌گردد. جمعیت شهر اهواز در اولین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۳۵ بالغ بر ۱۲۰۰۹۸ نفر و در آخرین سرشماری مربوط به سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۱۸۴۷۸۸ نفر بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

جدول ۳- مساحت و جمعیت مناطق شهری اهواز (۱۳۹۵)

منطقه	مساحت (هکتار)	جمعیت (نفر)
یک	۱۱۰۲/۶	۱۳۹۴۲۷
دو	۲۹۱۳/۰۸	۱۰۷۲۷۴
سه	۳۱۸۱/۳۶	۱۷۶۱۶۷
چهار	۲۵۲۷/۰۹	۱۵۳۳۱۳
پنج	۲۱۵۴/۷۴	۱۰۵۴۷۷
شش	۲۱۱۰/۵۳	۱۶۵۱۱۰
هفت	۱۷۱۸/۷۱	۱۴۶۲۱۸
هشت	۳۰۹۸/۱۱	۱۹۱۸۰۲

نقشه ۱- موقعیت منطقه مورد مطالعه

ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۳

تحلیل یافته‌ها

در این مطالعه سعی گردیده ۴۴ عامل داخلی (۲۲ عامل به‌عنوان نقاط قوت و ۲۲ عامل به‌عنوان نقاط ضعف) و ۴۴ عامل خارجی (۲۲ عامل به‌عنوان فرصت و ۲۲ عامل به‌عنوان تهدید) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز، در قالب ۴ بُعد «اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی»، «اقتصادی»، «محیطی و کالبدی» و «مدیریتی، نهادی و حقوقی» بررسی شود. به‌منظور وزن‌دهی عوامل داخلی و عوامل خارجی، از روش دلفی و برای تحلیل داده‌های پژوهش، جهت سنجش اولویت و اهمیت عوامل از مدل SWOT و با بهره‌گیری از نظرات مدیران و کارشناسان باتجربه در حیطه مدیریت شهری استفاده شده است. هم‌چنین، تجزیه و تحلیل کمی داده‌ها از طریق نرم‌افزار EXCEL صورت گرفت.

در این بخش، پس از شناسایی و ارزیابی عوامل مؤثر بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز، راهبردهای مناسب جهت تحقق مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز تدوین گردید.

شناسایی عوامل مؤثر بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز

جدول ۴- عوامل داخلی (نقاط قوت) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز

ابعاد	کد	مؤلفه‌ها
اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی	S1	همبستگی و انسجام قومیتی میان ساکنان شهر و مدیران اداره شهر
	S2	وجود سابقه مشارکت میان ساکنان شهر در طرح‌های مدیریتی
	S3	برگزاری دوره‌های آموزش مدیریت شهری
	S4	تمایل و اشتیاق ساکنان شهر به انجام فعالیت‌های مدیریتی به‌ویژه جنبه مشارکتی آن
	S5	وجود پتانسیل حرفه‌ای در زمینه ایجاد انسجام و مشارکت در اداره شهر
	S6	فعالیت نهادهای تأثیرگذار بر امور شهر و ارتباط قوی مردم با این نهادها
اقتصادی	S7	ثابت بودن نوسانات قیمت زمین و مسکن
	S8	وجود توان‌مندی‌های رسمی در بین ساکنان شهر
	S9	وجود نیروی کار ارزان و سهل‌الوصول جهت تأمین نیروی انسانی
	S10	کم بودن اختلاف درآمدی بین خانوارهای ساکن و مدیران نسبت به میانگین کل
	S11	اشتغال سرپرست خانوار به‌عنوان منبع درآمد اکثر خانواده‌ها
	S12	درآمد نسبتاً بالای ساکنان مناطق نزدیک به شهرداری‌ها نسبت به میانگین کل
محیطی و کالبدی	S13	روی آوردن مردم به استفاده از مصالح بادوام در مدیریت ساخت‌وساز
	S14	افزایش میزان صدور پروانه‌های ساختمانی و جلوگیری از ساخت‌وساز غیرمجاز
	S15	بهبود ارائه کیفیت تسهیلات واحدهای مسکونی توسط نهادهای مدیریتی
	S16	موقعیت مناسب شهر نسبت به موقعیت راهبردی منطقه‌ای
	S17	وجود شبکه زیرساختی بسیار قوی
	S18	ساخت محلات و واحدهای مسکونی جدید براساس اصول مدیریتی مدرن
مدیریتی، نهادی و حقوقی	S19	وجود کادر تخصصی با سوابق بسیار بالا
	S20	وجود برنامه‌های بلندمدت و جامع براساس نیازهای روز
	S21	اعلام آمادگی اکثر نهادهای مدیریتی جهت هماهنگی و تقسیم وظایف مدیریت شهری
	S22	وجود شورای شهر بسیار قوی به‌عنوان یک نهاد انتخابی

در جدول ۴، ۲۲ عامل داخلی (نقاط قوت) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز شناسایی گردید؛ ۶ مؤلفه در بُعد «اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی»، ۶ مؤلفه در بُعد «اقتصادی»، ۶ مؤلفه در بُعد «محیطی و کالبدی» و ۴ مؤلفه در بُعد «مدیریتی، نهادی و حقوقی».

جدول ۵- عوامل داخلی (نقاط ضعف) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز

ابعاد	کد	مؤلفه‌ها
اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی	W1	پایین بودن پایگاه اجتماعی به‌ویژه در محلات حاشیه‌نشین
	W2	وجود آسیب‌های اجتماعی نظیر معتادان، فساد اخلاقی و...
	W3	دوگانگی فرهنگی در بین اقوام ساکن شهر
	W4	عدم آگاهی طیف زیادی از مردم به‌ویژه سالمندان و ریش‌سفیدان
	W5	در دسترس نبودن بسیاری از افراد ساکن شهر با توجه به موقعیت شغلی
	W6	عدم وجود مکان‌های آموزشی مدیریت شهری جهت افزایش آگاهی
اقتصادی	W7	وجود سطح بیکاری گسترده در شهر و به‌ویژه در مناطق حاشیه‌نشین
	W8	پایین بودن سطح تحصیلات افراد ساکن در محلات حاشیه‌نشین شهر
	W9	توان‌مندی‌های شغلی و تحصیلی اندک در میان مهاجران تازه‌وارد
	W10	سطح پایین درآمد ساکنان شهر و به‌ویژه حاشیه‌نشینان شهر
	W11	وجود زمینه‌های شکل‌گیری اشتغال کاذب و غیررسمی
محیطی و کالبدی	W12	عدم برخورداری واحدهای مسکونی از تسهیلات
	W13	پراکندگی زباله‌ها و فاضلاب‌ها در سطح معابر و خیابان‌ها و آلودگی‌های ناشی از آن
	W14	عدم وجود فضای سبز یا بوستان مناسب در سطح شهر
	W15	عدم خدمات‌رسانی مناسب بخش حمل‌ونقل عمومی به ساکنان شهر
	W16	پوشش نامناسب آسفالت معابر
	W17	ضعف مالی و درآمدی برخی خانوارها جهت برخورداری رسمی و قانونی از تأسیسات
	W18	عدم هماهنگی میان نهادهای مسئول مدیریت شهری
مدیریتی، نهادی و حقوقی	W19	نهادینه نشدن اداره امور شهر به‌صورت انتخابی
	W20	وجود تقسیمات متعدد و ناهماهنگ در بین حوزه‌های متولی مدیریت
	W21	نارضایتی بخش عمده‌ای از ساکنان، از نهادهای خدمات‌رسان نظیر شهرداری
	W22	عدم شکل‌گیری سازمان مردم‌نهاد (NGO) پرنفوذ برای فشار بر سازمان‌های مدیریتی

در جدول ۵، ۲۲ عامل داخلی (نقاط ضعف) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز شناسایی گردید؛ ۶ مؤلفه در بُعد «اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی»، ۵ مؤلفه در بُعد «اقتصادی»، ۶ مؤلفه در بُعد «محیطی و کالبدی» و ۵ مؤلفه در بُعد «مدیریتی، نهادی و حقوقی».

جدول ۶- عوامل خارجی (فرصت‌ها) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز

مؤلفه‌ها	کد	ابعاد
نگاه ویژه نهادهای مدیریت شهری به معضلات اجتماعی و فرهنگی موجود	01	اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی
بهبود شرایط زیستی به واسطه برنامه‌ریزی محله‌محور	02	
اتخاذ رویکرد مشارکتی در طرح‌های تدوین شده توسط نهادهای مدیریتی	03	
تداوم در تمایل به برعهده گرفتن مسئولیت‌های محله توسط ساکنان	04	
ارتقاء نقش سازمان‌های مردم‌نهاد (NGO) در افزایش مشارکت در امور شهر	05	
امکان‌پذیر بودن ایجاد نهادهای مردمی جهت نظارت بر اجرای برنامه‌های مدیریتی	06	
افزایش میل به تداوم سکونت در شهر اهواز	07	اقتصادی
اهمیت بُعد اقتصادی شهر اهواز به عنوان کلان‌شهر صنایع نفتی	08	
ارتقاء سطح اشتغال محله با همکاری مؤثر نهادهای کارآفرین و فنی حرفه‌ای	09	
حضور نهادهای عهده‌دار توسعه اقتصادی، اجتماعی و مدیریتی در شهر	010	
بالا رفتن فرهنگ مصرف در بین ساکنان شهر	011	
امکان پرداخت وام‌های کم‌بهره و بلندمدت به اقشار کم‌درآمد	012	محیطی و کالبدی
ارتقاء شرایط محیطی و قانونی در زمینه افزایش بهای زمین و مسکن	013	
برطرف نمودن نیازهای خدماتی و زیرساختی	014	
افزایش حس امنیت با پیش‌بینی کاربری‌های مناسب و هم‌مقدار با نیازهای محله‌ای	015	
ایجاد طرح‌های سامان‌دهی با جنبه مشارکتی در محلات با بافت فرسوده	016	
همبستگی متولیان و نهادهای غیردولتی و مردم جهت برطرف نمودن آلودگی‌های محیطی	017	
الزام قانونی نهادهای رسمی به شناسنامه‌دار کردن اراضی و املاک	018	مدیریتی، نهادی و حقوقی
سنددار کردن پلاک‌های مسکونی و به واسطه آن ارزشمند شدن زمین و مسکن	019	
شکل‌گیری نهادهای مدیریت شهری بسیار قوی جهت برنامه‌ریزی ویژه اقشار کم‌درآمد	020	
مدیریت کارآمد شهرداری شهر اهواز در مقایسه با دیگر شهرهای استان خوزستان	021	
استفاده از پتانسیل‌های نهادهای سازمان‌های غیردولتی در برطرف نمودن نیازهای مردم	022	

در جدول ۶، ۲۲ عامل خارجی (فرصت‌ها) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز شناسایی گردید؛ ۶ مؤلفه در بُعد «اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی»، ۵ مؤلفه در بُعد «اقتصادی»، ۶ مؤلفه در بُعد «محیطی و کالبدی» و ۵ مؤلفه در بُعد «مدیریتی، نهادی و حقوقی».

جدول ۷- عوامل خارجی (تهدیدها) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز

مؤلفه‌ها	کد	ابعاد
افزایش تراکم جمعیتی و بالا رفتن آسیب‌های اجتماعی	T1	اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی
بازتولید فقر در محلات حاشیه‌ای و گسترش آن به نقاط دیگر شهر در صورت عدم برنامه‌ریزی	T2	
گسست فرهنگی و وقوع آشوب‌های اجتماعی علیه نهادهای مدیریتی	T3	
افزایش ناهنجاری‌های اجتماعی و رفتاری به دلیل عدم پاسخ‌گویی به نیازهای ساکنان	T4	
کاهش و از میان رفتن زمینه‌های مشارکت‌جویی در اثر تداوم وضعیت و معضلات موجود	T5	
تشدید جریان‌های مهاجرتی فرودست به شهرهای دیگر در صورت تداوم معضلات	T6	
افزایش آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از گسترش سطح بیکاری	T7	اقتصادی
کمبود فرصت‌های شغلی و گسترش مشاغل غیررسمی	T8	
عدم تحت پوشش قرار گرفتن بیکاران و برخی مشاغل توسط بیمه و خدمات اجتماعی	T9	
افزایش جمعیت نیازمند به شغل در سال‌های آینده، ناشی از افزایش جمعیت در سنین کار	T10	
گرایش کودکان لازم‌التعلیم به ترک تحصیل جهت ورود به بازار کار غیررسمی	T11	
افزایش خطرپذیری مسکن در اثر عدم رعایت استانداردهای مورد تأیید	T12	محیطی و کالبدی
عدم چاره‌اندیشی قانونی و عملکردی در زمینه ساخت غیررسمی مسکن	T13	
تبدیل فضاهای باز عمومی به فضاهای جرم‌زا در صورت اعمال نکردن راهکارهای اجرایی مناسب	T14	
عدم ارتباط اثربخش میان نهادهای خدمات‌رسان شهری	T15	
عدم ارتباط فضایی میان مکان‌های تأثیرگذار نظیر مسجد با بافت اجتماعی محله	T16	
عدم سامان‌دهی کالبدی و بهسازی محیطی	T17	
فقدان همکاری مناسب و هدف‌مند میان ارگان‌های اجرایی و مدیریتی	T18	مدیریتی، نهادی و حقوقی
عدم تخصیص اعتبارات به‌ویژه سامان‌دهی مناطق حاشیه‌نشین	T19	
فقدان برنامه زمان‌بندی‌شده دقیق جهت واگذاری اختیارات به حکومت محلی	T20	
نگرش منفی مدیریت شهری در زمینه ارتقاء محیطی، اجتماعی و...	T21	
عدم الزامات قانونی جهت ارائه خدمات شهری	T22	

در جدول ۷، ۲۲ عامل خارجی (تهدیدها) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز شناسایی گردید؛ ۶ مؤلفه در بُعد «اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی»، ۵ مؤلفه در بُعد «اقتصادی»، ۶ مؤلفه در بُعد «محیطی و کالبدی» و ۵ مؤلفه در بُعد «مدیریتی، نهادی و حقوقی».

ارزیابی عوامل مؤثر بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز

جدول ۸- ارزیابی عوامل داخلی (نقاط قوت و نقاط ضعف) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز

عوامل داخلی (IFE)									
نقاط ضعف					نقاط قوت				
امتیاز	رتبه	وزن	میانگین	کد	امتیاز	رتبه	وزن	میانگین	کد
۰/۰۴۴	۲	۰/۰۲۲	۳/۴۰۰	W1	۰/۰۶۰	۳	۰/۰۲۰	۳/۰۶۷	S1
۰/۰۴۶	۲	۰/۰۲۳	۳/۵۳۳	W2	۰/۱۲۲	۴	۰/۰۳۰	۴/۶۶۷	S2
۰/۰۵۱	۲	۰/۰۲۶	۳/۹۳۳	W3	۰/۰۷۴	۳	۰/۰۲۵	۳/۸۰۰	S3
۰/۰۴۸	۲	۰/۰۲۴	۳/۶۶۷	W4	۰/۰۶۰	۳	۰/۰۲۰	۳/۰۶۷	S4
۰/۰۴۶	۲	۰/۰۲۳	۳/۵۳۳	W5	۰/۱۲۷	۴	۰/۰۳۲	۴/۸۶۷	S5
۰/۰۴۴	۲	۰/۰۲۲	۳/۴۰۰	W6	۰/۰۵۹	۳	۰/۰۲۰	۳/۰۰۰	S6
۰/۰۳۰	۱	۰/۰۳۰	۴/۵۳۳	W7	۰/۱۲۷	۴	۰/۰۳۲	۴/۸۶۷	S7
۰/۰۳۱	۱	۰/۰۳۱	۴/۸۰۰	W8	۰/۰۶۰	۳	۰/۰۲۰	۳/۰۶۷	S8
۰/۰۴۰	۲	۰/۰۲۰	۳/۰۶۷	W9	۰/۰۷۴	۳	۰/۰۲۵	۳/۸۰۰	S9
۰/۰۵۱	۲	۰/۰۲۶	۳/۹۳۳	W10	۰/۰۶۴	۳	۰/۰۲۱	۳/۲۶۷	S10
۰/۰۳۱	۱	۰/۰۳۱	۴/۸۰۰	W11	۰/۰۵۹	۳	۰/۰۲۰	۳/۰۰۰	S11
۰/۰۴۵	۲	۰/۰۲۳	۳/۴۶۷	W12	۰/۰۶۰	۳	۰/۰۲۰	۳/۰۶۷	S12
۰/۰۴۶	۲	۰/۰۲۳	۳/۵۳۳	W13	۰/۱۲۷	۴	۰/۰۳۲	۴/۸۶۷	S13
۰/۰۵۱	۲	۰/۰۲۶	۳/۹۳۳	W14	۰/۰۶۷	۳	۰/۰۲۲	۳/۴۰۰	S14
۰/۰۴۸	۲	۰/۰۲۴	۳/۶۶۷	W15	۰/۱۲۲	۴	۰/۰۳۰	۴/۶۶۷	S15
۰/۰۴۱	۲	۰/۰۲۰	۳/۱۳۳	W16	۰/۰۷۴	۳	۰/۰۲۵	۳/۸۰۰	S16
۰/۰۴۴	۲	۰/۰۲۲	۳/۴۰۰	W17	۰/۰۶۵	۳	۰/۰۲۲	۳/۳۳۳	S17
۰/۰۳۰	۱	۰/۰۳۰	۴/۵۳۳	W18	۰/۰۷۴	۳	۰/۰۲۵	۳/۸۰۰	S18
۰/۰۳۱	۱	۰/۰۳۱	۴/۸۰۰	W19	۰/۰۶۳	۳	۰/۰۲۱	۳/۲۰۰	S19
۰/۰۴۵	۲	۰/۰۲۳	۳/۴۶۷	W20	۰/۰۶۰	۳	۰/۰۲۰	۳/۰۶۷	S20
۰/۰۴۱	۲	۰/۰۲۰	۳/۱۳۳	W21	۰/۱۰۶	۴	۰/۰۲۷	۴/۰۶۷	S21
۰/۰۴۸	۲	۰/۰۲۴	۳/۶۶۷	W22	۰/۰۶۵	۳	۰/۰۲۲	۳/۳۳۳	S22
۰/۹۳۲	مجموع امتیاز نقاط ضعف				۱/۷۶۹	مجموع امتیاز نقاط قوت			
مجموع وزن نسبی عوامل داخلی: ۱					مجموع میانگین عوامل داخلی: ۱۶۴/۴۰۲				
مجموع امتیاز عوامل داخلی: ۲/۷۰۱									

جدول ۹- ارزیابی عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز

عوامل خارجی (EFE)									
تهدیدها					فرصت‌ها				
امتیاز	رتبه	وزن	میانگین	کد	امتیاز	رتبه	وزن	میانگین	کد
۰/۰۴۵	۲	۰/۰۲۲	۳/۴۶۷	T1	۰/۰۶۶	۳	۰/۰۲۲	۳/۴۰۰	O1
۰/۰۶۱	۲	۰/۰۳۱	۴/۷۳۳	T2	۰/۰۶۵	۳	۰/۰۲۲	۳/۳۳۳	O2
۰/۰۵۰	۲	۰/۰۲۵	۳/۸۶۷	T3	۰/۱۲۲	۴	۰/۰۳۱	۴/۷۳۳	O3
۰/۰۴۲	۲	۰/۰۲۱	۳/۲۶۷	T4	۰/۰۶۲	۳	۰/۰۲۱	۳/۲۰۰	O4
۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	۴/۹۳۳	T5	۰/۰۶۸	۳	۰/۰۲۳	۳/۵۳۳	O5
۰/۰۴۰	۲	۰/۰۲۰	۳/۱۳۳	T6	۰/۰۶۱	۳	۰/۰۲۰	۳/۱۳۳	O6
۰/۰۲۶	۱	۰/۰۲۶	۴/۰۰۰	T7	۰/۰۶۷	۳	۰/۰۲۲	۳/۴۶۷	O7
۰/۰۴۱	۲	۰/۰۲۱	۳/۲۰۰	T8	۰/۰۶۸	۳	۰/۰۲۳	۳/۵۳۳	O8
۰/۰۴۰	۲	۰/۰۲۰	۳/۰۶۷	T9	۰/۰۶۷	۳	۰/۰۲۲	۳/۴۶۷	O9
۰/۰۴۹	۲	۰/۰۲۵	۳/۸۰۰	T10	۰/۰۷۱	۳	۰/۰۲۴	۳/۶۶۷	O10
۰/۰۴۶	۲	۰/۰۲۳	۳/۶۰۰	T11	۰/۱۰۳	۴	۰/۰۲۶	۴/۰۰۰	O11
۰/۰۴۰	۲	۰/۰۲۰	۳/۰۶۷	T12	۰/۰۶۳	۳	۰/۰۲۱	۳/۲۶۷	O12
۰/۰۴۴	۲	۰/۰۲۲	۳/۴۰۰	T13	۰/۰۶۱	۳	۰/۰۲۰	۳/۱۳۳	O13
۰/۰۴۲	۲	۰/۰۲۱	۳/۲۶۷	T14	۰/۰۷۰	۳	۰/۰۲۳	۳/۶۰۰	O14
۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	۴/۹۳۳	T15	۰/۰۶۶	۳	۰/۰۲۲	۳/۴۰۰	O15
۰/۰۴۰	۲	۰/۰۲۰	۳/۱۳۳	T16	۰/۰۶۵	۳	۰/۰۲۲	۳/۳۳۳	O16
۰/۰۴۶	۲	۰/۰۲۳	۳/۵۳۳	T17	۰/۰۶۸	۳	۰/۰۲۳	۳/۵۳۳	O17
۰/۰۶۱	۲	۰/۰۳۱	۴/۷۳۳	T18	۰/۱۰۳	۴	۰/۰۲۶	۴/۰۰۰	O18
۰/۰۴۲	۲	۰/۰۲۱	۳/۲۶۷	T19	۰/۰۶۱	۳	۰/۰۲۰	۳/۱۳۳	O19
۰/۰۴۰	۲	۰/۰۲۰	۳/۰۶۷	T20	۰/۰۶۷	۳	۰/۰۲۲	۳/۴۶۷	O20
۰/۰۴۴	۲	۰/۰۲۲	۳/۴۰۰	T21	۰/۰۶۸	۳	۰/۰۲۳	۳/۵۳۳	O21
۰/۰۴۶	۲	۰/۰۲۳	۳/۵۳۳	T22	۰/۰۷۰	۳	۰/۰۲۳	۳/۶۰۰	O22
۰/۹۴۹	مجموع امتیاز تهدیدها				۱/۵۸۲	مجموع امتیاز فرصت‌ها			
مجموع وزن نسبی عوامل خارجی: ۱					مجموع میانگین عوامل خارجی: ۱۵۷/۸۶۵				
مجموع امتیاز عوامل خارجی: ۲/۵۳۱									

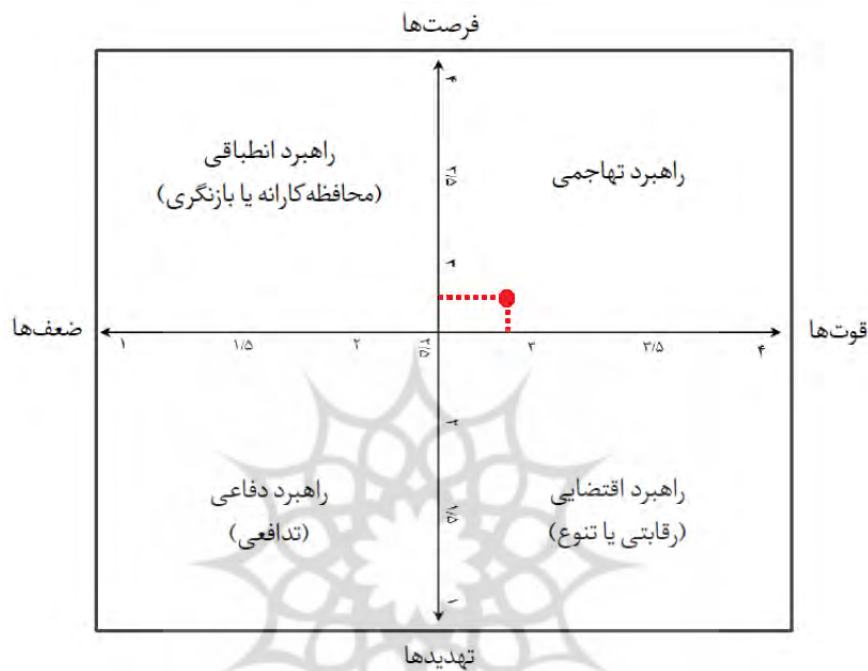
تدوین راهبردهای مناسب جهت تحقق مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز

جدول ۱۰- راهبردهای مناسب جهت تحقق مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز

راهبرد تهاجمی «قوت-فرصت»	
SO1	تشویق به توسعه فرامحلی با توجه به پتانسیل‌های خدماتی موجود
SO2	استفاده از تسهیلات پایدار فعالیت‌های موردنیاز شهر اهواز
SO3	اصلاح و بهبود شبکه‌های زیرساختی با تقویت مشارکت اجرایی نهادهای محلی، مردمی و سازمان‌های دولتی
SO4	مداخله مستقیم و بی‌واسطه سازمان‌های غیردولتی در برخورد با مشکلات و معضلات شهر اهواز
SO5	برقراری نظام مدیریت محلی و تنظیم روابط شورایی‌ها با مدیریت شهری
SO6	برقراری سازوکارهای عملی مناسب در سطح شهر اهواز جهت بازیابی پتانسیل‌های محلات
SO7	شکل دادن به پشتوانه‌های حقوقی و قانونی در زمینه مالکیت و مشارکت در ساخت‌وساز
راهبرد انطباقی (محافظه کارانه یا بازنگری) «ضعف-فرصت»	
WO1	بهینه‌سازی نحوه استفاده از اراضی در تخصیص متناسب آن به فضاهای عمومی و خدمات محله‌ای در شهر اهواز
WO2	زمینه‌سازی جهت ایجاد سیستم‌های مناسب بهداشتی و آموزشی در شهر اهواز
WO3	برقراری ارتباط میان مردم و مسئولان شهری و تنظیم راهکارهای پایین به بالا در فرآیند سامان‌دهی فضایی
WO4	استقرار الگوی آسان دسترسی به خدمات و تجهیزات شهری
WO5	افزایش سطح مشارکت مردمی به واسطه همگونی قومیتی و وجود روابط خویشاوندی میان ساکنان شهر اهواز
WO6	حذف یا کاهش عوارض مربوط به ساخت‌وساز و همچنین عوارض مازاد تراکم در بناهای مسکونی
WO7	کمک به افزایش توان مالی و مدیریتی نهادهای غیردولتی موجود و تشکیل اجتماعات غیردولتی جدید
راهبرد اقتضایی (رقابتی یا تنوع) «قوت-تهدید»	
ST1	سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مدیریت شهری پایدار جهت مداخله در پهنه‌های حاشیه‌نشین
ST2	مشارکت نهادهای آموزشی در برقراری مستمر فرآیند حرفه‌آموزی
ST3	زمینه‌سازی جهت تأمین مسکن منطبق با نیازهای ساکنان شهر اهواز
ST4	تشویق مردم به خودیاری از طریق پشتیبانی‌های فنی و اجرایی
ST5	بهبود شرایط فضاهای ناامن و جرم‌زا در محلات حاشیه‌نشین شهر اهواز و تبدیل آن به فضاهای اجتماعی
ST6	به‌کارگیری حداکثری اراضی بلااستفاده و بایر جهت توسعه شهر منطبق بر اصول مدیریتی جدید
راهبرد دفاعی (تدافعی) «ضعف-تهدید»	
WT1	برقراری شبکه ارتباطی ایمن و منطبق با نیازهای ساکنان شهر اهواز
WT2	گسترش و توسعه عملکردی خدمات اجتماعی در سطح شهر اهواز
WT3	ارتقاء و بهبود سطح عملکردی نهادهای مدیریتی و خدماتی در امر بهسازی اجتماعی، اقتصادی و کالبدی شهر
WT4	تشریک‌مسابی در تأمین نیازهای شناسایی‌شده شهر اهواز با لحاظ نمودن نظرات و پیشنهادهای ساکنان
WT5	تقویت و توسعه زمینه‌های متناسب با رشد و مشارکت‌جویی زنان، در ارتباط با مسائل و مشکلات شهر اهواز

WT6	همکاری میان بخشی مراکز انتظامی، درمانی، اجتماعات محلی و شهرداری در جهت کاهش آسیب های اجتماعی
WT7	فراهم سازی زمینه دسترسی اقشار کم درآمد و بسیار ضعیف محلات حاشیه نشین به وام های نوسازی و بهسازی

پس از شناسایی و ارزیابی عوامل داخلی (نقاط قوت و نقاط ضعف) و عوامل خارجی (فرصت ها و تهدیدها) و همچنین، تدوین راهبردهای مناسب جهت تحقق مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز، به تعیین موقعیت راهبردی منطقه مورد مطالعه در نمودار تجزیه و تحلیل SWOT و براساس نتایج حاصل از جدول ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و عوامل خارجی (EFE) خواهیم پرداخت.

نمودار ۱- موقعیت راهبردی منطقه مورد مطالعه

ترسیم: نگارندگان، ۱۴۰۳

مطابق نمودار ۱، راهبرد تهاجمی (SO) به عنوان راهبرد نهایی جهت تحقق مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز تعیین گردید. در راهبرد تهاجمی، تمرکز بر نقاط قوت داخلی و استفاده مناسب از فرصت های خارجی می باشد. همچنین شایان ذکر است که، راهبرد تهاجمی (SO) براساس مجموع امتیاز عوامل داخلی (IFE) و مجموع امتیاز عوامل خارجی (EFE) که به ترتیب، (۲/۷۰۱) و (۲/۵۳۱) محاسبه گردید، تعیین شد.

نتیجه گیری

اداره امور شهرها را در حیطه تفکر و عمل، می توان هم راستا با پیدایش نخستین تمدن های شهری در تاریخ دانست. اسناد و شواهد حاصل از مطالعات تاریخی بیان می دارد که هم زمان با ظهور شهرها، یکی از بزرگ ترین دغدغه های حکومت ها، چگونگی مدیریت شهرها بوده است. رویکرد حکمروایی خوب شهری اثربخش ترین، کم هزینه ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت است. یکی از چالش های اصلی دستیابی به حکمروایی خوب شهری و نهادهای ساختن این رهیافت در اداره امور شهرها، چگونگی تحقق این الگو می باشد. در این ارتباط نیز بحث های متعددی

مطرح گردید و در محافل دانشگاهی و سیاست‌گذاری، راهکارهای مختلفی جهت نیل به این الگو پیشنهاد شد که در این بین، رویکرد «مدیریت یکپارچه شهری» به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و محوری‌ترین عوامل دستیابی به حکمروایی خوب شهری مورد توجه قرار گرفت. در ایران، نظام مدیریتی شهرها از حداقل ساختارهای نظام‌مند و متناسب با نیازهای امروزی شهرها برخوردار است. نیازهای نامحدود شهروندان در همه زمینه‌ها از یک‌سو و سیاست‌های متفاوت و گاه متضاد دستگاه‌های خدمت‌رسان شهری جهت پاسخ‌گویی به این نیازها از سوی دیگر، فضایی را فراهم نموده که به‌دلیل ناهماهنگی دستگاه‌ها و چرخه معیوب اداره امور شهر، اثربخشی سیاست‌ها را به حداقل ممکن کاهش داده است (ابدالی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹۴). مدیریت شهری اهواز با معضل تعدد مراکز تصمیم‌گیری پیرامون امور مختلف شهری دست به گریبان است و انجام خدمات مختلف از سوی مدیریت محلی و مدیریت دولتی علاوه بر ایجاد نابسامانی‌های مدیریتی، انجام صحیح و شایسته کارها و خدمات را نیز دشوار نموده و موجب بی‌نظمی، افزایش زمان و پایین آمدن کیفیت خدمات و اجرای برنامه‌ها در شهر اهواز شده است. با عنایت به این مهم، «برنامه‌ریزی راهبردی مدیریت یکپارچه شهری در کلان‌شهر اهواز» به‌عنوان هدف اصلی تحقیق در نظر گرفته شده است. پژوهش حاضر به‌لحاظ هدف، «نظری- کاربردی» و از نظر روش، دارای ماهیت «توصیفی- تحلیلی» می‌باشد. در این مطالعه، ۴۴ عامل داخلی (۲۲ عامل به‌عنوان نقاط قوت و ۲۲ عامل به‌عنوان نقاط ضعف) و ۴۴ عامل خارجی (۲۲ عامل به‌عنوان فرصت و ۲۲ عامل به‌عنوان تهدید) تأثیرگذار بر مدیریت یکپارچه شهری در اهواز، در قالب ۴ بُعد «اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی»، «اقتصادی»، «محیطی و کالبدی» و «مدیریتی، نهادی و حقوقی» و بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی بررسی شد. به‌منظور وزن‌دهی عوامل داخلی و خارجی، از روش دلفی و برای تحلیل داده‌های پژوهش، جهت‌سنجش اولویت و اهمیت عوامل از مدل SWOT و با بهره‌گیری از نظرات مدیران و کارشناسان باتجربه در حیطه مدیریت شهری استفاده گردید. هم‌چنین، تجزیه و تحلیل کمی داده‌ها از طریق نرم‌افزار EXCEL صورت گرفت. تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که، راهبرد تهاجمی (SO) به‌عنوان راهبرد نهایی جهت تحقق مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز تعیین گردید. در راهبرد تهاجمی، تمرکز بر نقاط قوت داخلی و استفاده مناسب از فرصت‌های خارجی می‌باشد. راهبرد تهاجمی، براساس مجموع امتیاز عوامل داخلی (IFE) و مجموع امتیاز عوامل خارجی (EFE) که به‌ترتیب، (۲/۷۰۱) و (۲/۵۳۱) محاسبه گردید، تعیین شد.

آخرین گام در هر پژوهش علمی، ارائه راهکارها و پیشنهادها جهت بهبود وضع موجود منطقه مورد مطالعه است. اینک به‌منظور تحقق مدیریت یکپارچه شهری در شهر اهواز، متناسب با یافته‌های پژوهش، راهبردهای رهگشا در متن این مقاله ارائه گردیده است. به امید آن‌که مورد توجه محققان و مسئولان شهری قرار بگیرد. راهکارها و پیشنهادهایی که در زمینه مدیریت یکپارچه شهری مطرح می‌گردد، بدین شرح است:

- وحدت فرمان‌دهی، اولین و مهم‌ترین مؤلفه در دستیابی به مدیریت یکپارچه شهری است. به‌دلیل وجود مراکز موازی و متعدد در نظام تصمیم‌گیری، مراکز تصمیم‌گیری مختلف باید ادغام گردد. به‌طوری‌که یک کانون رهبری فراسازمانی یا نهادی به‌عنوان هماهنگ‌کننده کلیه سازمان‌های خدمات‌رسان شهری به‌منظور سامان دادن به پراکندگی

مدیریت امور شهری که متشکل از یک مرکز برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری فراسازمانی جهت مطالعه و طراحی قبل از برنامه‌های اجرایی و عملیات است، وجود داشته باشد؛

- عدم انسجام در سیاست‌گذاری مدیریت شهری چه در سطح کلان و چه در سطح عملیاتی، باعث شده که اجرای طرح‌های شهری با بسیاری از مشکلات روبه‌رو شود. برای دستیابی به مدیریت یکپارچه شهری، ایجاد انسجام از طریق همبستگی میان مدیران سازمان، کارکنان سازمان‌های متولی امور شهری و سازمان‌های متولی امور شهری و همچنین متعهد کردن همه کارکنان سازمان نسبت به امور اجرایی، الزامی است؛

- ایجاد هماهنگی میان سازمان‌های متولی امور شهری از طریق ایجاد مراکزی که تصمیم‌های کلیدی و اساسی سازمان را اخذ می‌نمایند. مراکزی که اقدام به تصویب برنامه‌ها می‌کنند، در کلیه سازمان‌های متولی امور شهری موردنیاز است؛

- ایجاد تفکر نظام‌مند با داشتن دیدگاه کل‌نگر در مواجهه با مسائل پیچیده شهری، داشتن دیدگاه مشترک میان اقدامات کاری سازمان‌های متولی امور شهری و نزدیکی دیدگاه‌ها و اهداف به یکدیگر؛

- دستیابی به حکمروایی خوب شهری از طریق ایجاد نظام پیشنهادها و نظام مشورتی با کارکنان و شهروندان، افزایش شفافیت، مشارکت، پاسخ‌گویی، مسئولیت‌پذیری، قانون‌مندی یا قانون‌مداری با حذف قوانین و مقررات قدیمی، متناقض و متعدد در نظام شهری، یکپارچگی، انسجام در قوانین جاری، مشارکت همه‌جانبه مردم در سرنوشت شهر و فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری نظام شهر را می‌توان برشمرد.

منابع

- ابدالی، افشار؛ ذبیحی، حسین؛ ماجدی، حمید (۱۳۹۸)، تبیین چارچوب مفهومی حکمروایی خوب شهری مبتنی بر مدیریت یکپارچه شهری؛ مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۱۲، شماره ۱، زمستان ۱۳۹۸، صص. ۲۹۳-۳۰۹.
- اصلانی، احسان؛ شهریاری، کمال‌الدین؛ ذبیحی، حسین (۱۴۰۱)، تحلیل شاخص‌های مؤثر بر ایجاد نظام مدیریت یکپارچه شهری در یک شهر میراث جهانی؛ مطالعه موردی: شهر تاریخی یزد، فصلنامه برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، دوره ۷، شماره ۲۰، بهار ۱۴۰۱، صص. ۱۷۹-۱۴۵.
- امیر انتخابی، شهرام؛ اکبری، مجید؛ بوستان احمدی، وحید؛ ضرغام فرد، مسلم (۱۴۰۲)، تدوین نقشه راهبردی مدیریت یکپارچه شهری در کلان‌شهرهای ایران؛ مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران، فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونت‌گاه‌های انسانی، دوره ۱۸، شماره ۱، بهار ۱۴۰۲، صص. ۶۷-۵۱.
- آشتیانی‌عراقی، مجیدرضا؛ سرور، رحیم؛ زیویار، پروانه؛ فلاح‌تبار، نصرالله (۱۳۹۹)، تحقق مدیریت یکپارچه شهری با تأکید بر نقش و قدرت بازیگران سطوح مختلف مدیریت شهری در شهر تهران، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دوره ۱۱، شماره ۴۰، بهار ۱۳۹۹، صص. ۴۵-۳۱.
- برک‌پور، ناصر؛ اسدی، ایرج (۱۴۰۱)، عرصه‌های گذار به مدیریت شهری یکپارچه در ایران با تأکید بر وظایف، کارکردها و صلاحیت‌های شورای شهر و شهرداری، فصلنامه اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری، دوره ۳، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۱، صص. ۷۰-۸۱.

- تقوایی، مسعود؛ رجب صلاحی، حسین؛ شفیعی، مرجان (۱۴۰۱)، تحلیلی بر راهبردهای تحقق مدیریت یکپارچه شهری؛ مطالعه موردی: شهر تهران، فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، دوره ۲۰، شماره ۱، بهار ۱۴۰۱، صص. ۱۱۸-۸۵.
- چاروسایی، علی؛ ایلائلو، مریم (۱۳۹۹)، راهکارهای مدیریت یکپارچه شهری؛ مطالعه موردی: شهر اهواز، فصلنامه جغرافیا، دوره ۱۸، شماره ۶۵، تابستان ۱۳۹۹، صص. ۱۳۲-۱۲۰.
- حاجی‌لو، زهرا؛ ارغان، عباس؛ دریاباری، جمال‌الدین؛ فرهودی، رحمت‌الله (۱۳۹۷)، تحلیلی بر عوامل مؤثر بر نظام مدیریت شهری کلان‌شهر تهران در راستای مدیریت یکپارچه شهری، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۸، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۷، صص. ۱۵۹-۱۴۱.
- حاجی‌لو، زهرا؛ دریاباری، جمال‌الدین؛ ارغان، عباس؛ فرهودی، رحمت‌الله (۱۳۹۶)، تحلیل تطبیقی مدیریت شهری در کلان‌شهرهای تهران و لندن و توانمندسازی مدیران در راستای مدیریت یکپارچه شهری، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۷، شماره ۲۸، پاییز ۱۳۹۶، صص. ۱۵۱-۱۳۳.
- حبیبی، کیومرث؛ قانع‌زاده، محمد (۱۴۰۱)، آسیب‌شناسی مدیریت یکپارچه شهری با تأکید بر نقش زیرساخت داده‌های مکانی؛ مطالعه موردی: شهر سنندج، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، دوره ۱۰، شماره ۱، بهار ۱۴۰۱، صص. ۲۲۶-۲۰۷.
- حکمت‌نیا، حسن (۱۴۰۰)، تحلیل اثرات مشارکت شهروندی بر مدیریت یکپارچه شهری با رویکرد حکمروایی خوب؛ مطالعه موردی: شهر یاسوج، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۵۳، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۰، صص. ۸۷۱-۸۵۷.
- خداشاهی، علی؛ رهنمایی، محمدتقی؛ مدیری، مهدی (۱۳۹۷)، تحلیل راهبردی چالش‌های مدیریتی کلان‌شهر تهران با رویکرد مدیریت یکپارچه شهری، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۱۰، شماره ۴، پاییز ۱۳۹۷، صص. ۱۶۲-۱۴۱.
- رضائی، میثم؛ زنگی‌آبادی، علی؛ هل‌فروش، محمدرضا (۱۳۹۹)، ارزیابی و تحلیل مدیریت شهری بافت تاریخی کلان‌شهرهای ایران با تأکید بر مدیریت یکپارچه شهری؛ مطالعه موردی: کلان‌شهر شیراز، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، دوره ۱۰، شماره ۳۸، بهار ۱۳۹۹، صص. ۳۱۱-۲۹۷.
- رضائی، میثم؛ زنگی‌آبادی، علی؛ هل‌فروش، محمدرضا (۱۴۰۱)، ارزیابی و تحلیل ابزارهای مدیریت یکپارچه شهری در بافت تاریخی کلان‌شهر شیراز، فصلنامه جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، دوره ۲۰، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۱، صص. ۲۵-۱.
- رهنمایی، محمدتقی؛ پورموسی، موسی (۱۳۸۵)، بررسی ناپایداری‌های امنیتی کلان‌شهر تهران براساس شاخص‌های توسعه پایدار شهری، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، دوره ۳۸، شماره ۵۷، پاییز ۱۳۸۵، صص. ۱۹۳-۱۷۷.
- سرور، رحیم؛ آشتیانی‌عراقی، مجیدرضا؛ اکبری، مجید (۱۳۹۶)، واکاوی عوامل مؤثر بر تحقق‌پذیری مدیریت یکپارچه شهری؛ مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران، فصلنامه جغرافیا، دوره ۱۵، شماره ۵۲، بهار ۱۳۹۶، صص. ۵۲-۳۷.
- سنائی، سولماز؛ سرور، رحیم؛ عزت‌پناه، بختیار (۱۳۹۹)، تحلیل مؤلفه‌های مؤثر در تحقق مدیریت یکپارچه منطقه شهری تهران، فصلنامه جغرافیای سرزمین، دوره ۱۷، شماره ۶۶، تابستان ۱۳۹۹، صص. ۶۰-۴۴.

- سنائی، سولماز؛ سرور، رحیم؛ عزت‌پناه، بختیار (۱۳۹۹)، ظرفیت‌شناسی تحقق‌پذیری مدیریت یکپارچه شهری با رویکرد آینده‌نگاری؛ مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران، فصلنامه جغرافیا، دوره ۱۸، شماره ۶۶، پاییز ۱۳۹۹، صص. ۳۵-۵۴.
- صفایی‌پور، مسعود؛ رضوی، معصومه؛ محقق، زهرا؛ رمضان‌پور اسعدیه، خاطره (۱۳۹۹)، سنجش و ارزیابی وضعیت مؤلفه‌های مدیریت یکپارچه‌سازی شهری در کلان‌شهر اهواز، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای، دوره ۱۰، شماره ۳۷، زمستان ۱۳۹۹، صص. ۱-۲۲.
- عزیزی، عبدالکریم؛ پیام، حاتم (۱۳۹۸)، تحلیلی بر نقش شوراها در مدیریت یکپارچه شهری با استفاده از فن سوات و برنامه‌ریزی استراتژیک کمی؛ مطالعه موردی: شهر مادوان، فصلنامه جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۱، شماره ۴، بهار ۱۳۹۸، صص. ۴۷۰-۴۹۴.
- علوی، علی؛ مولائی قلیچی، محمد؛ جوادزاد اقدم، هادی؛ نجف‌پور، بهمن (۱۳۹۴)، اولویت‌بندی فضایی سیستم مدیریت یکپارچه مناطق شهری؛ مطالعه موردی: مناطق ۲۲ گانه شهر تهران، فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی، دوره ۱۹، شماره ۵۱، بهار ۱۳۹۴، صص. ۲۴۷-۲۶۶.
- فرهودی، رحمت‌الله؛ رهنمایی، محمدتقی؛ تیموری، ایرج (۱۳۹۰)، سنجش توسعه پایدار محله‌های شهری با استفاده از منطق فازی و سیستم اطلاعات جغرافیایی؛ مطالعه موردی: منطقه ۱۷ شهرداری تهران، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۳، شماره ۷۷، پاییز ۱۳۹۰، صص. ۸۹-۱۱۰.
- قالیباغ، محمدباقر؛ حافظ‌نیا، محمدرضا؛ محمدپور، علی (۱۳۹۲)، نقش تقسیمات شهر در مدیریت یکپارچه شهری؛ مطالعه موردی: شهر تهران، فصلنامه جغرافیا، دوره ۱۱، شماره ۳۷، تابستان ۱۳۹۲، صص. ۴۷-۶۹.
- کلاتری خلیل‌آباد، حسین و همکاران (۱۳۹۱)، ارزیابی میزان تحقق‌پذیری شاخص‌های توسعه پایدار شهری در مناطق مرزی؛ مطالعه موردی: شهر پیرانشهر، دوفصلنامه مدیریت شهری، دوره ۱۰، شماره ۳۰، پاییز و زمستان ۱۳۹۱، صص. ۲۰۷-۲۲۲.
- محمدی ده‌چشمه، مصطفی؛ حکیم، مدیا (۱۳۸۸)، پایداری شهری در تهران از منظر پارک‌ها و فضاهای سبز عمومی؛ ارزیابی بر پایه مدل ضریب پراکندگی، دوماهنامه شهرنگار، دوره ۹، شماره ۵۲، تیر ۱۳۸۸، صص. ۲۷-۳۶.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن کل کشور، ریاست جمهوری، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی.
- معاونت برنامه‌ریزی و توسعه سرمایه انسانی (۱۳۹۵)، آمارنامه کلان‌شهر اهواز، انتشارات روابط عمومی و امور بین‌الملل شهرداری اهواز، اهواز.
- موسوی، نورالله؛ زیاری، کرامت‌الله (۱۳۹۷)، ارزیابی تأثیرگذاری عوامل مؤثر بر مدیریت یکپارچه شهری در ایران؛ مطالعه موردی: شهر اهواز، فصلنامه مطالعات عمران شهری، دوره ۲، شماره ۶، پاییز ۱۳۹۷، صص. ۹۴-۱۱۲.
- موسوی، نورالله؛ زیاری، کرامت‌الله (۱۳۹۷)، مدیریت یکپارچه شهری (نمونه موردی: شهر اهواز)، چاپ ۱، انتشارات ندای کارآفرین، تهران.

نقی‌زاده، محمد؛ محتشم‌امیری، سعیده (۱۳۹۲)، توسعه پایدار شهری از منظر عبدالرحمن ابن خلدون، دوفصلنامه نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان، دوره ۲، شماره ۲، بهار و تابستان ۱۳۹۲، صص. ۱-۲۹.

Chakrabarty, B.K. (2001). Urban Management: Concepts, Principles, Techniques and Education. *Journal of Cities*, Vol. 18, No. 5, October 2001, PP. 331-345.

Claesson, A. (2009). Guidance Paper on Overview of the Integrated Management System. *Managin Urban Europe-25*, European Commission.

Schwedler, H.U. (2011). *Integrated Urban Governance: The Way Forward*. Senate Department for Urban Development.

United Nations. (2018). *World Urbanization Prospects the 2018 Revision*, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, New York.

Wandeler, K. (2008). *Integrated Approaches to Design and Planning*. In *Commemorative International Conference of the Occasion of the 4th Cycle Anniversary of KMUTT. Sustainable Development to Save the Earth: Technologies and Strategies Vision*. Vol. 2050.

Windle, P.E. (2004). Delphi Technique: Assessing Component Needs. *Journal of Peri Anesthesia Nursing*, Vol. 19, No. 1, February 2004, PP. 46-47.

